

TRT Türk Halk Müziği Repertuarında Yer Alan‘ Sözsüz Zeybek Havaları’ nın Yöre, Usül ve Kaynak Kişilerinin Tespiti Üzerine Bir İnceleme

An Investigation on the Identification of the Local, Procedural and Resource Persons of the 'Wordless Zeybek Airs' Included in the TRT Turkish Folk Music Repertoire

ÖZET

Türk Halk Müziği, geçmişten günümüze geçirdiği değişim ve gelişimlerle senaryosu halkın yaşam mücadelesi ile yazılmış, aktörü halk olan ve Türk halkının çağlar boyu elde ettiği saygın kadim kültürün her daim sözcüsü ve önemli taşıyıcısı olmuştur. Ülkemizin, gerek jeopolitik konumu gerekse sahip olduğu köklü kültür beraberinde kozmopolit bir halk yapısını doğurmuş böylece aynı topraklar içinde farklı kültürel ve sanatsal türlerin doğmasına neden olmuştur. Bu türlere örnek olarak Türk Halk Müziğinin hem folklorik özelliği hem de geleneksel çalgımız olan bağlamada tavrı özelliğini en iyi yansıtan zeybekleri verebiliriz.

Bu çalışmada tarama yöntemi kullanılmış olup TRT THM repertuarına ait sözsüz oyun havalar grubunda yer alan zeybekler yöre, usul ve kaynak kişilerine göre sınıflandırılmış olup elde edilen veriler tablolastırılıp gerekli yorumlamalar yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: TRT, Türk Halk Müziği, Zeybek

ABSTRACT

Turkish Folk Music, with its changes and developments from past to present, has always been the spokesperson and important carrier of the respected ancient culture, the actor of which is the people and the Turkish people have acquired throughout the ages. Our country's geopolitical position and deep-rooted culture have given birth to a cosmopolitan public structure, thus causing the emergence of different cultural and artistic genres within the same lands. As an example of these genres, we can give the zeybeks, which best reflect both the folkloric feature of Turkish Folk Music and the attitude in bağlama, which is our traditional instrument.

In this study, the scanning method was used and the zeybeks in the non-verbal dance group of the TRT THM repertoire were classified according to their region, method and source persons, and the obtained data were tabulated and necessary interpretations were made.

Keywords: TRT, Turkish Folk Music, Zeybek

GİRİŞ

Türk Halk Müziği, halkın sosyal, siyasal ve toplumsal olaylar karşısında hissettiği duyguların ezgi ve sözlerle, ifade edildiği kültürel bir araçtır. Öyle ki bu duygular kimi zaman bir aşığın dilinde söz, telinde ezgi olurken kimi zamanda bir çobanın kavalında dertli name, bir şairin dizelerinde ise mısralara dönüşmüştür. Bilindiği üzere Türk Halk Müziği, bölgesel ve yöresel özelliklerine ve icra ediliş amaç, şekil ve biçimlerine göre çeşitli sınıflara ayrılmaktadır. Araştırmamıza konu olan zeybek türleri THM türünün icra ediliş, amaç, şekil ve biçimlerine göre sınıflandırılan “Oyun havaları” gurubuna girmektedir. Kendi içerisinde belirli bir söz dizilimine sahip türkü formunda bestelen türler sözlü oyun havaları, herhangi bir söz dizilimi olmayan sadece çalgısal olarak icra edilen türler ise sözsüz oyun havaları özelliği göstermektedir.

Orta Asya’dan günümüze Anadolu topraklarında yaşamış topluluklara ait kültürlerin bir sentezi olan günümüz Türk halk müziği geleneği özellikle Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi ile birlikte daha sistemli hale gelmiş ve bunun sonucu olarak bölgelere ait geleneksel müziğimiz THM’ de farklı çalım teknikleri tavrı ve düzenler ortaya çıkmıştır. Öyle ki günümüzde mesafe olarak birbirine uzak olmayan bölgelerde dahi ezgiler yöreye özgü farklı tavrı ve düzenlerle icra edilmektedir. Türküler ait olduğu toplumun adeta aynası olma vazifesini üstlenmiş olup özellikle eserlerin yöre karakterine uygun icrası noktasında yöresel tavırlar önemli bir yer tutmaktadır.

Anadolu’nun birçok bölgesinde ezgiler yöreye özgü tavırlarla icra edilmektedir. THM nazariyatında her ne kadar sayıları çok fazla olsa da günümüzde sıklıkla kullanılan tavırların Karadeniz, Sürmeli, Konya, Zeybek, Teke, Silifke ve Ankara tavrı olduğu görülmektedir. Bu çalışmada; gerek folklorik açıdan gerekse ezgilerdeki yiğitlik, kahramanlık temalarının işlendiği ve icrasal açıdan çalanda, söyleyende ve dinleyende milli bir his uyandıran TRT THM repertuarında yer alan Ege bölgesine has müzikal karakteri yansıtan “Zeybekler” anlatılacaktır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuarı, Türk Müziği Bölümü, Sivas, Türkiye

Umud Yaymak¹

How to Cite This Article
Yaymak, U. (2023). “TRT Türk Halk Müziği Repertuarında Yer Alan‘ Sözsüz Zeybek Havaları’ nın Yöre, Usül ve Kaynak Kişilerinin Tespiti Üzerine Bir İnceleme”, International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(75): 4529-4532. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72075>

Arrival: 25 July 2023
Published: 30 September 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Türk Halk Müziğinde Zeybek Tavrı

Anadolu topraklarında yiğitlik, mertlik ve kahramanlığın ifadesi olan efelerin yaşamlarını, kültürlerini ve kahramanlıklarını hem folklorik hem de ezgisel olarak anlatan “zeybekler” bağlama ile “zeybek tavrı” olarak adlandırılan mızrap tekniği kullanılarak icra edilir. Türk halk kültüründe edebiyat, müzik ve dans birbirini tamamlayan temel unsurlar olduğundan zeybek danslarının hareket biçimlerinin müziğine yansıdığı görülür (Gök, 2011:19). Özellikle 1940’lı yıllarla birlikte yurttan sesler topluluğu ile sistemleşen tavrı geleneği ait olduğu yörelerin müzikal karakterini yansıtmak ve toplu çalma geleneğinde mızrap birlikteliğini ortaya koymak üzere yapılandırılmıştır. Zeybek ezgilerini oluşturan unsurları, Erkan (2015;288-289) aşağıdaki gibi özetlemiştir:

- ✓ Dokuz zamanlı ve iki vurguludur.
- ✓ Bağlamada farklı bir tarzda çalınır.
- ✓ Zurna, bağlama, cura, davul gibi çalgılar kullanılabilir.
- ✓ Belirli aralıklarla tempo tutulur.
- ✓ Genel vurguları aynı yerdedir, aynı tarzda çalınır, yalnızca zeybekliğe has ezgiler ve ritimler içerir.
- ✓ İçeriği efelerin kahramanlıkları veya acı yaşantıları hakkındadır.
- ✓ Batı Anadolu’ya özgüdür.
- ✓ Selanik tavrı ve abdal tavrı gibi çeşitleri vardır.

Araştırmanın Amacı

Çalışmada; Geleneksel THM türünde mertlik, kahramanlık ve yiğitlik temaları üzerine kurulan hem folklorik, hem de tavrı icrasının yöresel müzik karakteri ile ustalıkla birleştiği TRT repertuarında yer alan sözsüz zeybeklere ait yöre, usul ve kaynak kişilerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma verileri TRT THM repertuarında yer alan oyun havalar gurubunda yer alan sözsüz zeybekler ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Bu çalışmada “ Tarama modeli” kullanılmış olup tarama modeli “ geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu gibi anlatmayı amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırma konusu, olay, birey ya da nesne, içinde bulunduğu koşullarda olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır” (Karasar, 2012, s;77). Araştırmada kullanılacak kaynaklara TRT müzik dairesi başkanlığına bağlı THM repertuarında yer alan notalara ilişkin taramalar yapılarak ulaşılmış, elde edilen veriler sistematik olarak incelenmiştir.

Verilerin Analizi

TRT THM repertuarında yer alan sözsüz zeybeklere ait yöre, usul ve kaynak kişiler tespit edilerek gerekli sınıflandırmalar yapılmış, ulaşılan verilere ilişkin tablolar oluşturularak gerekli yorumlamalar yapılmıştır.

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde, TRT THM repertuarı oyun havalar gurubunda yer alan sözsüz zeybeklerin yöre, usul ve kaynak kişilerin tespiti yapılarak elde edilen verilere ilişkin gerekli yorumlamalar yapılmıştır. TRT repertuarı incelendiğinde farklı formlara ait 600 adet sözsüz oyun havasının yer aldığı ve bu formların zeybek, halay, karşılama, divan ayağı ve peşrevlerden oluştuğu görülmektedir. Formlara ilişkin dağılımlar incelendiğinde zeybek türünün daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir.

TRT THM Repertuarında Yer Alan Sözsüz Zeybeklerin Yörelere Göre Dağılımı

TRT Müzik Dairesi Başkanlığına bağlı THM Repertuarında farklı formlardan oluşan 600 adet sözsüz oyun havasının yer aldığı ve bu formlardan 201 tane eserin zeybek türünden oluştuğu görülmektedir. TRT THM repertuarında yer alan sözsüz zeybeklerin yörelere göre dağılımı şu şekildedir.

Tablo 1: Yörelere göre TRT Repertuarında Yer Alan Sözsüz Zeybeklerin Dağılım Tablosu

No	Yöre	Adet
1	Eskişehir	3
2	Manisa	47
3	Isparta	1
4	Muğla	30
5	Sakarya	1
6	Denizli	18
7	Bolu	2
8	İzmir	27
9	Aydın	19
10	Çanakkale	6
11	Kastamonu	1
12	Ege	13
13	Antalya	4
14	Rumeli	2
15	Burdur	16
16	Ankara	2
17	Uşak	1
18	İçel	2
19	Balıkesir	4
20	Konya	1
21	Bilecik	1
TOPLAM		201

Kaynak:Yazar tarafından üretilmiştir.

Tabloda ki veriler incelendiğinde, TRT THM repertuarı içerisinde yer alan sözsüz zeybeklerin en fazla olduğu iller sırasıyla Manisa da 47, Isparta 30, İzmir 27, Aydın 19, Denizli 18 ve Burdur da 16 olduğu tespit edilmiştir. Diğer illerde ise zeybeklerin sayıca daha az olduğu görülmektedir. Bu verilerden hareketle; mertlik, yiğitlik ve kahramanlık temalarının işlendiği kendine has müzikal karakterin folklorik bir görsel ile birleştiği zeybeklere özellikle Ege bölgesinde yer alan Manisa, İzmir ve Aydın yörelerinde sıkça rastlanmaktadır.

Tablo 2: Sözsüz Zeybeklerin Usullerine İlişkin Dağılım Tablosu

No	Usul	Adet
1	9/4	126
2	9/8	54
3	9/2	20
4	18/4	1
TOPLAM		201

Kaynak:Yazar tarafından üretilmiştir.

Tablodaki veriler incelendiğinde, TRT THM repertuarında yer alan zeybeklerin çoğunlukla 9/4' lük olduğu görülmektedir. Bilindiği üzere zeybek havaları genellikle 9 zamanlı olup icra ediliş karakterlerine göre 9/16, 9/8, 9/4 ve 9/2' lik türleri de mevcuttur. Özellikle 9/4 ve 9/2' lik türleri metronom olarak zeybek gurubunun en ağır örneklerini oluştururken, 9/8 ve 9/16'lık zamandan oluşan zeybekler ise yürük zeybekler sınıfında yer almakta ve hız olarak moderato veya allegro biçimde icra edilmektedir. Buradan hareketle TRT THM repertuarında yer alan sözsüz zeybeklerin sıklıkla ağır zeybek özelliği gösterdiği ve kimi yörelerde de 9/8 ve 9/16' lık usullerle yazılmış yürük zeybek özelliği gösteren türlerinde yer aldığı görülmektedir. Bu usul çeşitliliği bölgenin sosyal ve kültürel zenginliğinin bir tezahürü olduğu söylenebilir.

Tablo 3: Zeybeklerin Kaynak Kişilerine İlişkin Dağılım Tablosu

KAYNAK KİŞİ	ESER SAYISI
Yöre Ekibi	62
Osman Pehlivan	2
Mustafa Karaosmanoğlu	3
Ahmet Yamacı	23
Hamit Çine	31
Özay Gönüm	15
Recep Erkul/M.Karaosmanoğlu	7
Talip Özkan	5
Ali Kavalcı	13
Ramazan Güngör	3
Bekir Onur/İsmet - Yaşar Okyay	4
	13
TRT Müzik.Dai.Başk.THM Md.	
Diğerleri	20
TOPLAM	201

Kaynak: Yazar tarafından üretilmiştir.

Tabloda, TRT Repertuarında yer alan sözsüz zeybeklere ait kaynak kişiler incelendiğinde yöre ekibinin kaynaklık ettiği zeybeklerin daha fazla olduğu görülmektedir. Yöre kültürünü tanıyan, yaşatmaya çalışan kişiler ve topluluklar hem icracı hem de kaynak kişi olarak geleneksel müziğimizin önemli taşıyıcısı olmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

TRT THM Repertuarı oyun havalar gurubunda yer alan sözsüz zeybeklerin yöre, usul ve kaynak kişilerin tespiti yapılarak şu sonuçlara ulaşılmıştır.

- ✓ Repertuarda yer alan sözsüz zeybeklerin en fazla olduğu yörelerin sırasıyla Manisa, Isparta, İzmir, Aydın, Denizli ve Burdur illeri olduğu, Manisa iline ait 47 zeybeğin repertuar içerisinde % 43'lük bir oranı oluşturduğu. Ayrıca sözsüz zeybeklerin en yoğun olduğu bölgenin ege bölgesi olduğu,
- ✓ Repertuarda yer alan sözsüz zeybeklerin genel olarak ağır tempoda icra edilen Ağır zeybek türü sınıfına giren 9/4 ve 9/2'lik usullerle yazıldığı, ayrıca yürük zeybek sınıfına giren ve metronom olarak moderato-allegro biçiminde icra edilen 9/8'lik türlerin de yer aldığı,
- ✓ Repertuarda yer alan sözsüz zeybeklere ait kaynak kişilerin daha çok yöre kültürünü tanıyan ve geleneğin yerelde sürdürülmesinde önemli katkıları bulunan kişi, topluluk ve kurumlar tarafından yapıldığı tespit edilmiştir.

Bu sonuçlardan hareketle; TRT THM Repertuarında yer alan sözsüz zeybeklerin usul, yöre ve kaynak kişiler açısından farklılık gösterdiği ve bu farklılığı oluşturan unsurların halkın geçmişten günümüze edindiği kültürel birikimin sonucu olduğu söylenilebilir. Ayrıca yöre ezgilerine ait müzikal karakter ile birleşen folklorik yapının halkın yaşam kültürüne ait mücadelecilik ruhunun bir tezahürü olduğu da düşünülebilir. Bu bağlamda; THM geleneğine ait oyun havaları /sözsüz zeybekler türünün topluma daha iyi tanıtılması ve bu eserlerin sadece devlet kurumlarına ait arşivlerde kalmaması, gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik gerek basın yayın organlarında gerekse öğretim programlarında yer verilmesi gerekmektedir. Ayrıca; gençlere verilmesi amaçlanan değerler eğitiminde türkülerin öğretici, birleştirici gücünden daha çok faydalanılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Erkan, T. (2015). *Müzik Türü Olarak Zeybek (İzmir-Torbalı Örneği)*. Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, (48), 288-289

Gök, S. (2011). *Teke Yöresi ve Muğla Zeybeklerinin Tür, Ayak, Tavır, Usul Ve Söz Yönünden İncelenmesi* Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya

Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Bilim Kitap Kırtasiye Yayınevi.